

Куриліна О.В.кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ**СУЧАСНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ НАПРЯМИ
БОРЬБИ З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ ТІНЬОВИХ КАПІТАЛІВ**

У статті всебічно проаналізовано різні концептуальні позиції щодо сучасних організаційно-управлінських принципів боротьби з легалізацією тіньових капіталів, економічною злочинністю, відмиванням грошей.

Ключові слова: тіньова економіка, «підозрілі операції», економічна злочинність, відмивання грошей.

В статье всесторонне проанализированы различные концептуальные точки зрения относительно современных организационно-управленческих принципов борьбы с легализацией теневых капиталов, экономической преступностью, отмыванием денег.

Ключевые слова: теневая экономика, «подозрительные операции», экономическая преступность, отмывание денег.

Постановка проблеми. Транзитивність світової економічної системи вимагає активізації діяльності міжнародних організацій у сфері запобігання розповсюдженню фінансових порушень, таких як FATF, комісії Ради Європи, для ефективного забезпечення економічної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню зазначеної проблематики приділяли увагу такі вчені, як Л. Абалкін, В. Бородюк, З. Варналій, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Засанський, А. Іващенко, Ю. Козлов, О. Осипенко, С. Пирожков, Т. Приходько, В. Попович, В. Предборський, О. Турчинов та ін.

У сучасних наукових дослідженнях ще недостатньо вивчено стан планування та здійснення організації заходів, які спрямовані на боротьбу з легалізацією тіньових капіталів тощо.

Мета статті – всебічно проаналізувати сучасні концептуальні позиції та нормативні документи щодо сучасних організаційно-управлінських напрямів боротьби з легалізацією тіньових капіталів.

Вклад основного матеріалу дослідження. Важливість дослідження тіньової економіки не викликає сумнівів. Багато відомих учених проводили дослідження тіньової економіки. Так, О. Турчинов структурує тіньову економіку такими чотирма складниками, як: 1) не приховувана від державних органів економічна діяльність, але з об'єктивних і суб'єктивних причин не враховувана, не контрольована і не оподатковувана державою; 2) легальна економічна діяльність, у процесі якої відбувається повне або часткове ухилення від сплати податків, зборів, штрафів та інших обов'язкових платежів, а також пору-

шення її державної регламентації (тобто суб'єкт тіньової економічної діяльності отримує додатковий дохід шляхом порушення чинного податкового, економічного та іншого регламентуючого його господарську діяльність законодавства); 3) незаконна, навмисне приховувана від державних органів економічна діяльність; 4) діяльність, спрямована на отримання доходу шляхом скоєння чи сприяння скоєнню злочинів, що тягнуть за собою кримінальну відповідальність [5, с. 32].

В.В. Засанський розглядав цю проблему, виходячи з етапів розвитку держав за порушення дії об'єктивних економічних законів і впливу на механізми управління економічною та фінансовою системами криміногенних факторів схеми генезису тіньової економіки, її типізації. Держава перетворюється на механізм підтримки терористичних світових організацій, що загрожує усій світовій спільноті, відбувається транснаціоналізація економічної злочинності виконавчою владою, повна корумпованість влади [2, с. 18–19].

Тіньова економіка – це інтернаціональне явище у всіх її проявах. Вона впливає на розвиток державних інституцій, структуру і функції управління економікою, функціонування фінансової системи, змінює устрій держав на етапі трансформаційних переходів. Основою тіньової економіки є відмивання грошей. Відмивання грошей є глобальною проблемою розвитку суспільства. [4, с. 16–18].

Сучасні організаційно-управлінські напрями боротьби з відмиванням грошей визначені фахівцями з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF – Financial Action Task. Force).

Тиньова економіка, як зазначається фахівцями Групи з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF – Financial Action Task Force), є основою терористичної загрози. FATF досліджує типології відмивання коштів та фінансування тероризму і реалізує програми технічного сприяння державам-членам групи, включаючи навчання кадрів. Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки була започаткована в 1995 році після зустрічі у палаці Егмонт-Аренберг у Брюсселі, де було прийнято рішення утворити неформальну групу з метою стимулювання міжнародного співробітництва. Натеper представники підрозділів фінансової розвідки регулярно зустрічаються з метою пошуку шляхів співпраці, зокрема, у сфері інформаційного обміну, навчання та обміну досвідом.

Керівним органом підрозділів фінансової розвідки є рада її директорів. Зокрема, вони розглядають питання про її структуру, бюджет та принципи. Голови ПФР приймають рішення шляхом консенсусу. Комітет Егмонтської групи слугує консультативним та координаційним механізмом для Голів ПФР та робочих груп. Сьогодні Комітет складається з Голови, двох заступників, Голів п'яти робочих груп, регіональних представників від Африки, Азії, Європи, Америки та Океанії, представника Мережі з розслідування фінансових злочинів США (FinCEN).

Іншим органом, який активно займається профілактикою економічної злочинності, є спеціальний комітет експертів Ради Європи зі взаємної оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансування тероризму (MONEYVAL). Він був створений у 1997 році, регулювання його діяльності здійснювалося на основі загальних положень Резолюції RES (2005) 47 щодо діяльності комітетів та підпорядкованих органів, їх технічних завдань та робочих методів. Метою діяльності Комітету MONEYVAL є забезпечення того, що його країни-члени мають ефективні системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму та відповідають міжнародним стандартам у цій сфері. Стандарти викладені у Рекомендаціях FATF щодо фінансування тероризму, в тому числі у Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988), Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, Конвенції ООН про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999), Директиві 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму та інші імплементаційні заходи (26 жовтня 2005) та Конвенції

про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (1990), укладених у межах Ради Європи.

Важливу роль відіграють спостерігачі, статус яких мають у Комітеті MONEYVAL органи, країни та організації, які уповноважені подавати Комітету кандидатуру свого представника:

1) Парламентська Асамблея Ради Європи, Банк розвитку Ради Європи, Європейський Комітет із проблем злочинності, Конференція Сторін Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму (CETS 198);

2) Європейська Комісія та Генеральний Секретаріат Ради Європейського Союзу;

3) країни зі статусом спостерігача Ради Європи (Канада, Японія, Мексика, США);

4) міжнародні організації та установи:

– Секретаріат Групи з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (FATF);

– Інтерпол;

– Секретаріат Співдружності;

– Міжнародний Валютний Фонд;

– Управління ООН з наркотиків і злочинності;

– Комітет ООН із протидії тероризму;

– Світовий банк;

– Європейський банк реконструкції та розвитку;

– Група наглядців Міжнародного фінансового центру (попередньо названа як Офшорна група банківських наглядців).

У Парижі 7 серпня 2017 р. FATF провела оцінку системи боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням боротьби з тероризмом у Данії на основі рекомендацій FATF 2012 р. Ця оцінка охоплює Королівство Данія (далі – Данія), включаючи Гренландію та Фарерські острови. У довідці дається аналіз рівня ефективності режиму боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в Данії і рівня технічного дотримання рекомендацій FATF. Зокрема, було виявлено, що Данія не має національної стратегії щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Державними органами Данії не проводяться дослідження всіх сегментів фінансового сектору та галузей, на які поширюються стандарти FATF, ризики відмивання коштів та фінансування тероризму не є достатньо оціненими або оновленими. Відсутня реалізація заходів із пом'якшення ризиків. Згідно з аналітичною довідкою комісії FATF більш жорстка реалізація повинна бути доповнена повним набором юридичних вимог відповідно до Стандартів FATF. Також необхідні фундаментальні вдосконалення для впровадження ефективного

підходу, що ґрунтується на оцінці ризику, до нагляду з питань протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму фінансових установ та більшості ННП, з більшими повноваженнями щодо забезпечення дотримання вимог та посилення наглядових заходів.

З операційного боку Данія досягла значного рівня результативності у розслідуванні та кримінальному переслідуванні фінансування тероризму та міжнародному співробітництві з іноземними колегами, зокрема, з Північними та Балтійськими країнами.

Данія продемонструвала свою прихильність до посилення свого режиму для виявлення, запобігання та покарання відмивання коштів і фінансування тероризму та захисту цілісності фінансової системи, включаючи нещодавні законодавчі поправки, які не можуть бути розглянуті в межах оцінки. Такі події є вітальними, і владі Данії рекомендується забезпечити ефективне впровадження цих нових правових положень [17].

Також аналітики FATF провели оцінку системи боротьби з відмиванням коштів та антитерористичною системою Ірландії (протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму) на основі рекомендацій FATF 2012 р., у якій зазначалося, що уряд Ірландії добре розуміє ризики, пов'язані з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. Це розширило розуміння відповідними установами та приватним сектором шляхом ефективного національного співробітництва та координації. Національна оцінка ризиків в Ірландії продемонструвала високу оцінку ризиків, з якими вона може зіткнутися. Центральний банк Ірландії і Департамент юстиції та рівності дотримуються підходу, що ґрунтується на оцінці ризику, під час нагляду за відповідними секторами та встановили належне співробітництво з фінансовими установами і призначеними нефінансовими компаніями та професіями. Координація, співпраця та використання фінансової розвідки є важливими елементами ірландської системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Ірландія має досконалі закони щодо відмивання грошей та конфіскації майна, у яких визначені пріоритети боротьби з тероризмом, але на практиці потрібно більш активно проводити переслідування фінансування тероризму.

Як зазначено у висновках, Ірландія продемонструвала, що вона має загальносудову систему протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, однак повинна вжити додаткових заходів, включаючи додаткові ресурси для розслідування справ відмивання грошей.

Цей звіт був прийнятий FATF на своєму пленарному засіданні в червні 2017 р. [18].

Лідери G20 на саміті у Гамбурзі 7–8 липня 2017 р. висловили свою рішучість боротися з фінансуванням тероризму. FATF повідомила Глобальний реєстр про свої поточні зусилля у цій галузі, включаючи роботу щодо підвищення прозорості та благих прав власності на юридичних осіб та правових механізмів, а також зміцнення управління та інституційної бази ФАТФ.

Значну увагу цій проблемі приділяють лідери Великої двадцятки, які зробили спільну заяву про боротьбу з фінансуванням тероризму. У заяві висвітлюється низка питань, які є пріоритетними для аргентинського головування у FATF протягом наступного року. Велика двадцятка закликає всі країни закрити всі альтернативні джерела фінансування тероризму, включаючи демонтаж можливих зв'язків між тероризмом та організованою злочинністю, наприклад, через торгівлю людьми. Відповідно до цього та після звернення Організації Об'єднаних Націй у Резолюції Ради Безпеки 2331 для того, щоб регіональні органи FATF аналізували зв'язки між торгівлею людьми та фінансуванням тероризму, FATF оновить та поглиблює своє розуміння фінансових потоків, пов'язаних із торгівлею людьми, включаючи ті, які закінчуються в руках терористичних організацій.

Група G20 зосередиться на Fintech, підрозділах фінансової розвідки та банках у розробленні нових інструментів і технологій для відстеження фінансування тероризму. Це підтверджує зусилля, які FATF вжив протягом останнього року, в результаті яких були прийняті принципи Сан-Хосе і які залишатимуться важливим питанням під час президентства ФАТФ в Аргентині. Велика двадцятка визнає, що FATF розвинувся, оскільки він був створений як тимчасовий форум 27 років тому, і підтримує фокус FATF на зміцненні її інституційної основи, особливо завдяки розширенню повноважень Президента у процесі взаємодії з країнами-членами, іншими зацікавленими сторонами та широкою громадськістю. FATF продовжить ці обговорення на своєму наступному пленарному засіданні.

План дій G20 Гамбурга висвітлює підтримку G20 для роботи FATF щодо підвищення прозорості та доступу до бенефіціарної власності через ефективне впровадження стандарту FATF. Лідери G20 закликали FATF представити черговий звіт про успіхи на початку 2018 р. Група Велика двадцятка вітала зусилля FATF щодо оцінки та подолання падіння кореспондентських банківських відносин і фінансового доступу для постачальників грошових переказів у співпраці з ФСБ та Глобальним партнерством із фінансової інтеграції.

Подальша підтримка з боку Великої двадцятки та її членів, а також їхня відданість справі забезпечення повного та ефективного впровадження стандартів FATF захищатимуть цілісність фінансової системи та сприятимуть безпеці [19].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, з огляду на активізацію світової прогресивної спільноти щодо фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей можна відзначити що порівняно з попередніми роками стан правової допомоги покращився стосовно питань боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Але ця робота вимагає постійного вдосконалення, оскільки, на наш погляд, тероризм глобалізується, основою його стає міжнародна тіньова діяльність. Розширюються зв'язки

терористичних організацій із представниками наркобізнесу і незаконної торгівлі зброєю.

Для цього необхідно, на наш погляд, створити міжнародну постійно діючу міжвідомчу координаційну раду з питань боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Тіньова економіка – це економіка, що пов'язана з відносинами між людьми у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання на основі соціального протистояння до головних макроуправлінських механізмів та існуванням їх поза управлінським контролем і обліком, з ухиленням від оподаткування доходів із подальшим розширенням кримінальних фінансових потоків, пов'язаних із торгівлею людьми, включаючи ті, які закінчуються в руках терористичних організацій.

Список використаних джерел:

1. Бородюк В., Приходько Т., Турчинов О. Оцінка стану тіньової економіки України та методи розрахунків її обсягів. – К., 1997. – 138 с.
2. Засанський В.В. Детінізація економіки в перехідних суспільствах: управлінський аспект: Монографія. – Львів: Політекс, 1998. – 309 с.
3. Клименко И. Бедность – это богатство, или Самая большая тайна государственных финансов // День. – 1998 (2 декабря). – С. 4.
4. Никифоров Л., Кузнецова Т., Фельзенбаум В. Теневая экономика: основы возникновения, эволюции и ослабления // Вопросы экономики. – 1991. – № 1. – С. 100–111.
5. Турчинов О.В. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження. – К. : „АртЕк”, 1995. – 300 с.
6. Gutmann P. The Subterranean Economy. – Financial Analysts Journal, vol. 33, 1977.
7. Sutherland E.H., Cressey D.R. Principles of Criminology. New York, 1966. P. 81–82.
8. Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fedsfm.ru/content/files/documents/20mini.pdf>.
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ssmc.gov.ua/activities/finmonitoring/interdocs>.
10. Директива Європейського парламенту Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ssmc.gov.ua/activities/finmonitoring/interdocs>.
11. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_948.
12. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Тероризм>.
13. Глобальний тероризм: методичні підходи до вивчення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05sivmpv.pdf>.
14. Кузніченко С.О. Тероризм як загроза міжнародній безпеці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/bozk/2010_23/23text/g06.pdf.
15. Верховна Рада України; Закон від 20.03.2003 № 638-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.
16. Верховна Рада України; Закон Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.
17. Заходи Данії щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму та розповсюдження // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fatfgafi.org/publications/mutualevaluations/documents/mer-denmark-2017.htm>.
18. Заходи Ірландії щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму та розповсюдження // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/mer-ireland-2017.html>.
19. Лідери Великої двадцятки зміцнюють свої зусилля, спрямовані на боротьбу з фінансуванням тероризму // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatfgafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/g20-leaders-summit.html>.

Kurilina O.V.

MODERN ORGANIZATIONAL AND MANAGERIAL PRINCIPLES OF COMBATING THE LEGALIZATION OF SHADOW CAPITAL

Through the methods of comparative analysis and deductive, various conceptual points of view concerning the modern organizational and management principles of combating legalization of shadow capital, economic crime, money laundering, normative documents in relation to modern organizational and administrative principles of combating legalization of shadow capital are thoroughly analyzed.

Different concepts concerning the concepts of economic crime, laundering of money, shadow economy are analyzed and considered. The researches on this issue have been analyzed both by foreign and domestic scientists. It is substantiated that the creation of a new effective model of a modern economy in the context of integration into the European community requires the search for new approaches to the organization of the system of using international recommendations on combating the legalization of shadow capital. Ensuring the protection of the economy from its criminalization, the influence of the shadow sector, the elimination of the causes of creating conditions for the development of terrorism.

A thorough analysis of the reform of the system of law enforcement agencies of European countries has been made in accordance with the recommendations of the FATF 2012

It is argued that the shadow economy is an economy that is related to the relationship between people in the process of production, distribution, exchange and consumption on the basis of social opposition to the main macro-management mechanisms and the existence of them beyond the control of management and accounting, with tax evasion with the further expansion of criminal financial flows associated with trafficking in human beings, including those that end in the hands of terrorist organizations.

Based on the improved methodology of the research, it is stated that under the conditions of a transitory economy, the transition to the standards of the European Union, the choice of the correct model of economic development, which on the one hand created the conditions for economic growth, and the second did not pose a threat to the economies of European states in connection with what was subject to FATV and EU sanctions.

To this end, in our opinion, it is necessary to coordinate actions on the introduction of offshore zones in Ukraine with the relevant commissions of the FATF and the.

Key words: shadow economy, "suspicious operations", economic crime, money laundering.